

متن پیشنهادی از گروه آموزشی علوم اجتماعی استان یزد

درس چهاردهم هويت ایرانی (۲) نقش خانواده در هويت ملی و ایرانی

خانواده به عنوان اولین نهاد اجتماعی که فرد در آن قرار می‌گیرد دارای اهمیت زیادی است. اولین تأثیرات محیطی که فرد دریافت می‌کند و حتی تأثیرپذیری فرد از سایر محیطها ناشی از محیط خانواده است. خانواده پایه گذار بخش مهمی از سرنوشت انسان است و در تعیین سبک زندگی، اخلاق، سلامت و عملکرد فرد در آینده نقش بزرگی بر عهده دارد. عواملی چون شخصیت والدین، سلامت روانی و جسمانی آنها، شیوه‌های تربیتی اعمال شده در داخل خانواده، شغل و تحصیلات والدین و... زندگی حال و آینده فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهند. سوال: بنظر شما چه عوامل دیگری می‌تواند بر زندگی خانوادگی فرد تأثیرگذار دست کم به ۴ عامل اشاره نمایید. اهمیت خانواده در دوران نوجوانی

مرحله نوجوانی دوران حساسی است. بطوری که در کنار سایر تحولات و تغییراتی که از جنبه‌های جسمانی و روانی در فرد اتفاق می‌افتد، ویژگی مشترک و مهم دیگر آن دوران، استقلال طلبی نوجوان در خانواده است. نوجوان می‌خواهد به طریقی رشد استقلال خود را به خانواده ثابت کند و بر این اساس شروع به ایجاد فاصله بین خود و خانواده می‌کند و به گروه همسالان نزدیک می‌شود. میزان حضور خانواده در اجتماع اهمیت بسزایی دارد. دانشمندان معتقدند که بسیاری از نوجوانان پریشان حال و آشفته به خانواده‌هایی تعلق دارند که از زندگی اجتماعی مجزا و بیگانه‌اند. چرا که خانواده در عین حال که کوچکترین واحد اجتماعی است، مبنا و پایه هر اجتماع بزرگ است.

ایا می‌توان گفت: افراد سالم جامعه، افراد موفق و افراد فعال اجتماعی از داخل خانواده‌های سالم بیرون آمده‌اند و افراد ناسالم پرورش یافته خانواده‌های ناسالم هستند؟

الف-توصیف خانواده مطلوب و ویژگیهای آن از منظر قرآن

یکی از موضوعات بسیارمهمی که در قرآن مطرح است و خداوند به آن بسیار بها می‌دهد، خانواده است. خانواده مهم ترین خشت بنای زندگی اجتماعی است و اگر خانواده سالم، متعالی و استوار باشد می‌توان به داشتن جامعه ای سالم، متعالی و استوار امیدوار بود. خانواده رکن طبیعی و اساس اجتماع و واحد بنیادی جامعه اسلامی است و درحفظ و گسترش قدرت ملی نقش مؤثری ایفا می‌کند. بین قدرت ملی و خانواده رابطه ای عمیق وجود دارد و سستی و تباهی خانواده، انحطاط ملت را به دنبال می‌آورد.

چپستی خانواده

از بدو خلقت و آغاز پیدایش انسان بر روی کره خاکی، همواره زنان و مردان با تشکیل نهادی به نام خانواده، عمری را در کنار یکدیگر گذرانیده و فرزندی در دامان پر مهر خویش پرورانده و از این جهان رخت بر بسته‌اند. خانواده یک واحد اجتماعی است که هدف از آن در نگاه قرآن، تأمین سلامت روانی برای سه دسته است: زن، شوهر (پدر و مادر) و فرزندان. همچنین هدف، ایجاد آمادگی برای برخورد و رویارویی با پدیده‌های اجتماعی است.

بخوانیم و بدانیم

در قرآن می‌خوانیم: «والدین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا قره أعین واجعلنا للمتقین إماماً؛ و کسانی که می‌گویند: «خدای ما، ما را از همسرانمان نور چشمان بخش و ما را رهبر پرهیزکاران گردان.» این آیه بر اهمیت خانواده و پیش‌آهنگی آن در تشکیل جامعه نمونه انسانی اشاره دارد، همچنان که پیوندهای سالم و درخشان خانوادگی را ایده آل پرهیزکاران معرفی می‌کند. کوشش مصلحان جامعه- مخصوصاً پیامبران الهی- این بوده است که نظام خانواده، یک نظام مستحکم و پایدار باقی بماند و هیچ عاملی نتواند این کانون سعادت و اجتماع کوچک را متلاشی کند. دنیای امروز که دنیایی مضطرب و پریشان است، علی‌رغم پیشرفت‌های حیرت‌انگیز در علم و صنعت، در مسئله خانواده با مشکلات بزرگی روبه‌رو است به نحوی که نهاد خانواده، در حال فروپاشی و از دست دادن بسیاری از کارایی‌های خود می‌باشد.

فلسفه تشکیل خانواده از نظر قرآن

چرا اسلام به تشکیل خانواده بها می‌دهد. طبق آیات الهی، انسان‌ها طوری آفریده شده‌اند که جفت خواهی به سرشت و آفرینش آنها برمی‌گردد. خداوند در سوره نبا آیه ۸ چنین می‌فرماید: «و خلقناکم أزواجاً؛ ما شما را جفت جفت آفریدیم.» بنا بر این زن و مرد کامل‌کننده یکدیگرند و با وجود هر یک، دیگری به کمال رسیده و در کنار هم به آرامش می‌رسند. در سوره روم آیه ۲۱ می‌فرماید: «و از نشانه‌های او این که از انواع خودتان همسرانی برای شما آفرید تا بدان‌ها آرام‌گیرید، و میانتان دوستی و رحمت نهاد. آری، در این نعمت برای مردمی که می‌اندیشند قطعاً نشانه‌هایی است.»

از دیدگاه قرآن اصولاً خلقت موجودات و از جمله انسان‌ها به صورت زوج است که به حسب فطرت در پی یافتن مکمل و نیمه دیگر خود می‌باشند تا به آرامش، کمال و مودتی که خداوند وعده داده است برسند و خاصه در وجود انسان زمینه‌ای از مودت و رحمت وجود دارد که تجلی‌گاه آن فقط محیط خانواده است.

انسان موجودی اجتماعی است و نیاز به تعاون و همکاری دارد، چنانکه برای تحقق بخشیدن به فرایند رشد و تکامل خویش به ارتباط با دیگران نیازمند است. در محیط خانواده این برنامه به صورت بسیارمطلوبی اجرا می شود و گاهی عواطف خانوادگی آن چنان قدرت پیدا می کنند که اعضای خانواده در قبال یکدیگر احساس مالکیت شخصی نمی کنند .

معیار خانواده موفق از منظر قرآن

در یک خانواده موفق قرآنی ، پدر و مادر هسته مرکزی و کانون خانواده هستند و فرزندان پیرامون این کانون می باشند. البته باید خاطر نشان کرد که خانواده در نگاه قرآن نه مرد سالار است، نه زن سالار و نه فرزند سالار؛ بلکه جایگاه مودت، رحمت و تفاهم است. در این محیط سالم، درستی، صداقت، عدالت و سعادت آموزش داده می شود و خلأ روحی هر یک توسط دیگری پر می شود و به وحدت رسیدن را می آموزند و این همان چیزی است که هماهنگی با خلقت و آفرینش زن و مرد است.

خانواده موفق یعنی تپیدن یک قلب در سینه همه اعضای آن، یعنی روحی مشترک در چندین کالبد که باعث می شود همگام و همراه یکدیگر به سمت کمال ره بپیمایند. در این خانواده، وحدت، هماهنگی و انسجام اهمیت بسیار دارد، تفرقه جایی ندارد و کارها با شور و مشورت سرانجام می گیرند. برای داشتن یک کانون گرم و موفق باید قدم اول را درست برداریم و آن انتخاب همسر با ملاک های اسلامی است. در این صورت است که می توان به داشتن خانواده ای موفق امید وار بود .

فعالیت ۱- بیندیشید:

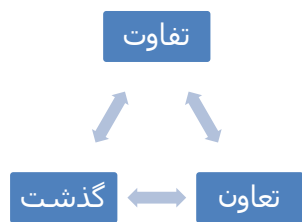
بنظر شما ملاک های انتخاب همسر مناسب چیست؟

بیشتر بدانیم

معیار قرآنی خانواده های موفق در آیه ۲۱ سوره روم ذکر شده است که می فرماید: « و من آیاته أن خلق لکم من أنفسکم أزواجاً لتسکنوا إلیها و جعل بینکم مودةً و رحمۃً إن فی ذلک لآیات لقوم یتفکرون»
از همین آیه ابن سینا سود جسته و اساس توفیق هر خانواده را بر چهار رکن «آرامش و سکون، عشق، رحمت و اخلاق» می داند. از این رو خانواده هایی که سنگ زیربنای زندگی خود را بر پایه ارکان یاد شده بگذارند موفق محسوب می شوند.(۷) از دیگر ویژگی های خانواده موفق می توان به این نکات نیز اشاره کرد: خانواده ای که از عواطف و اخلاق و دیانت اشباع شده و بستری گردیده باشد برای رشد معنوی اعضای آن، زمینه ای برای بروز پاکی و عدالت هم در بین اعضای خود و هم در سطح اجتماع خواهد شد.(۸)

در خانواده موفق زن و مرد تعهداتی را که نسبت به یکدیگر و مسئولیتی که در قبال فرزندان دارند، همواره در نظر می گیرند به همین دلیل آنها در تربیت فرزندان سالم و صالح حداکثر تلاش را می نمایند و با هر گونه امکاناتی سازگار می باشند. یک خانواده خوشبخت برای کسب موفقیت، در جهت پرورش مهارت های ارتباطی خود قدم بر می دارد و در راستای تحکیم ساختار خانواده، آنها را به کار می برد. فراگیری روابط مناسب در آغاز، دشوار به نظر می رسد اما گذشتن از هر یک از مراحل آموزشی، به صورت عادت در خواهد آمد. در خانواده ایده آل با ویژگی هایی روبه رو می شویم که همه حکایت از یکی شدن آرزوها، خواسته ها و حتی رؤیاهای زوجین دارد. بر تحکیم روابط بین یکدیگر تأکید می ورزند و برای حفظ آن از نفوذ و مداخله نگرش های مخرب و زبان آور دوری می کنند. تدابیری که برای اداره خانواده در پیش گرفته می شود، نیازها و منافع همه اعضای خانواده را در بردارد و تصمیم گیری ها بگونه ای است که به نیاز همه اعضا توجه می شود. در این خانواده ها عشق و صمیمیت تقویت می شود و هر یک از زوجین تلاش خود را به کار می گیرد تا روابط محبت آمیز خود را با دیگری تداوم بخشیده و کانون خانوادگی خود را گرم نگه دارد .

یک زوج موفق، علاوه بر این که می توانند احساسات و عواطف خود را بیان کنند می توانند هنگام بروز موارد تنش زا، بر رفتارهای خود تسلط داشته و با شیوه ای صحیح اختلاف ها را برطرف و تضادها را حل کنند و آرامش را به خانه باز گردانده و محیطی مناسب برای پرورش و تکامل یکدیگر و فرزندان خود فراهم سازند. انعطاف پذیری، گذشت و قدردانی از زحمات یکدیگر، از دیگر مشخصه های بارز این خانواده هاست. به طور کلی معیارهای قوام و پایداری یک زندگی و به تبع آن، توفیق در زندگی مشترک را می توان در شش اصل خلاصه کرد: نخست اصل « تفاوت میان زن و مرد»، چرا که اطلاع از کم و کیف این تفاوت ها راهگشای زندگی است و خوشبختی تمام اعضای این کانون مقدس را تأمین می کند. در پرتو همین دریافت، احترام به آنها که پدید آورنده اصل دوم است دیده می شود و اصل یاد شده «تعاون در خانواده» می باشد، بخصوص آن که در پی خود «گذشت و ایثار» که اصل سوم است، نیز وجود داشته باشد .

همچنین در مثلث مذکور «تفاوت، تعاون و گذشت» نقش اساسی در «تفاهم» به عنوان اصل چهارم و اساسی بین اعضای این جامعه کوچک و ایجاد «توازن» (اصل پنجم) در زندگی خانوادگی دارد. از این رو، هر خانواده با گذر از این مراحل است که در می یابد «تبادل اندیشه» به عنوان اصل ششم در توفیق خانواده چه تأثیر عظیمی در بهبود روابط خانوادگی دارد.

در یک خانواده مطلوب و موفق اسلامی سلسله مراتب به خوبی رعایت می شود؛ پدر و مادر اقتدار ویژه ای دارند و فرزندان در نوجوانی و حتی میانسالی احترام خاصی برای والدین قائلند. بین زن و شوهر نیز احترام و اقتدار شوهر پذیرفته شده و زن

در مواردی می پذیرد که مرد تصمیم نهایی را بر عهده داشته باشد. در منظومه زن و شوهری، وظایف به خوبی انجام می شود و مودت و رحمت بین زن و شوهر برقرار و نیازهای عاطفی دو طرف مورد توجه است. والدین با شور و شوق به وظایف خود عمل می کنند و بر ارزش وظایف خود آگاهند.

در یک خانواده موفق حدود حجاب، روابط با نامحرمان و حدود در داخل خانه رعایت می شود. البته همه قیود باید بر اساس منطق و متعادل باشد و هرگونه افراط در اجرای حدود از سوی مرد در خانواده نه تنها به تعادل روحی و روانی اعضای خانواده کمک نمی کند، بلکه آسیب های جدی به آنان وارد می سازد و موجب رفتار نا بهنجار و عدم سلامت روانی آنها می شود.

در خانواده قرآنی التزام به تقوا و اجتناب از گناهانی مانند شراب خواری، غیبت و تهمت و رذایل اخلاقی مانند تکبر، کینه و حسد، مورد توافق همه اعضا می باشد. البته ممکن است لغزش هایی صورت گیرد، ولی بنای افراد بر رعایت تقوا است. حقوق افراد مورد توجه و اصل بر عدالت است. به روابط با خویشاوندان، بویژه والدین زن و شوهر، توجه می شود و تعامل و حمایت اجتماعی بین خویشاوندان ارزش به شمار می رود. خانواده موفق از نظر اسلام از هر مشکل و اختلافی مصون نیست، ولی در اختلاف ها حریم ها شکسته نمی شود و افراد پس از فرو نشستن هیجانات، به دنبال حل مشکل و حتی اصلاح و جبران ضعف ها و رفتارهای نامناسب خود هستند. افزون بر این، باورهای دینی پایدار، عدالت محوری و مدارا سه مفهوم مرکزی خانواده مطلوب و موفق از دیدگاه اسلام است.

الگو بگیریم

«سیره خانوادگی ائمه(ع) نمونه کامل یک خانواده موفق و مطلوب اسلامی است. در این خانواده ها رابطه عاطفی بسیار عمیق است به گونه ای که حضرت زهرا(س) عشق و محبت خود را نسبت به حضرت علی(ع) در سخن با سلمان ابراز می دارد. (۱۳) امامان معصوم(ع) برای همسران خود شخصیت و اعتبار قائل بودند. (۱۴) در امور اقتصادی، استقلال نظر آنها را ارج می نهادند. (۱۵) در امور معنوی از آن ها کمک می گرفتند. (۱۶) در برخورد با فرزندانشان محبت، احترام، بازی با آنان، پذیرش آنان، آزادی و در عین حال نظارت بر آنان، رعایت اعتدال بین آنها، دوری از تنبیه و سرزنش و به طور کلی نرمی و مدارا با آنان را اصل قرار می دادند.» (۱۷ و ۱۸) و نیز باید گفت خانواده موفق خانواده ای است که در همه جوانب مثبت و موفقیت آمیز، از رشدی متعادل و هماهنگ برخوردار باشد و از افراط و تفریط خودداری کند.

کارکردهای خانواده :

خانواده با وجود اینکه به عنوان اولین واحد اجتماعی شناخته می شود، ولی دارای پیچیدگیهای فراوانی است. بطوری که شناخت آن ، اهمیت آن و تأثیرات و کارکردهای آن بسیار مورد توجه صاحب نظران مختلف بوده است. بر این اساس همچنان که تعاریف متعددی از آن ارائه شده است و به اهمیت آن در زمینه های مختلف فردی ، اجتماعی و غیره تأکید شده است، کارکردهای متفاوتی نیز برای آن ارائه شده است.

کارکرد زیستی و تولید مثل خانواده

وجود فرزندان در خانواده موجب استحکام خانواده می شود. شاید این کارکرد از جمله کارکردهایی است که تمام افراد با آن آشنایی دارند. زن و مردی که ازدواج می کنند، دیر یا زود منتظر تولد فرزند خواهند بود. تولد فرزند بطور مشترک در تمامی فرهنگها ، جوامع ، طبقات مختلف اقتصادی و اجتماعی مورد توجه است. امروزه در برخی جوامع به دلایل متعدد از جمله تعلیم و تربیت ، اقتصاد ، بهداشت و ... سیاستهای جمعیتی را مورد تأکید قرار می دهند.

کارکردهای تربیتی و آموزشی خانواده

یکی از وظایف اساسی خانواده علاوه بر دنیا آوردن فرزندان ، توجه به مسائل تربیتی آنهاست. خانواده با فراهم کردن محیط مساعد ، امکانات و شرایط مناسب و نظارت بر تربیت و آموزش فرزندان چنین کارکردی را مهیا می سازد. در گذشته و قبل از تأسیس مکاتب و مدارس تمام وظایف تعلیمی و تربیتی و ایجاد مهارتهای شغلی بر عهده خانواده بوده است. و کودکان و نوجوانان از طریق آموزشهای غیر رسمی و نزد پدران و مادران و افراد بزرگسال خانواده با آداب اخلاقی اجتماعی و همچنین حرف و مشاغل مختلف جامعه ، آشنا می شدند. با توجه به شرایط فعلی زندگی بخصوص در جوامع پیشرفته بخشی از این کارکرد بر عهده مهد کودکیها ،

مدارس و دیگر مؤسسات آموزشی و تربیتی گذاشته شده است. با اینحال توجه به این نکته ضروریست که هیچ یک از این مؤسسات قادر نخواهند بود تأثیرات خانواده را به صورتی کامل داشته باشند. بر این اساس ضروریست خانواده‌ها سهم خود را در این وظیفه بخوبی رعایت نموده و بر اهمیت آن اذعان داشته باشند.

کارکرد خانواده به عنوان تأمین کننده سلامت جسمی و روانی اعضا

از وظایف مهم خانواده تأمین امنیت جسمی و روحی برای هر یک از اعضا خانواده است. تا از این طریق سلامت و روحی آنها تضمین کند. تأمین غذا، بهداشت و جو مناسب عاطفی و روانی شرایط را بر رشد و شکوفایی افراد فراهم می‌سازد. بدیهی است در خانواده‌هایی که این کارکرد با مشکل روبروست، عدم تأمین نیازهای تغذیه‌ای، عدم رسیدگی به وضعیت بهداشتی و جسمی، زمینه را برای ابتلا به انواع بیماریها فراهم می‌سازد. از سوی دیگر عدم توجه به مسائل عاطفی افراد خانواده، از جمله تأمین نیازهای روانی آنها، اعمال شیوه‌های ارتباطی مناسب، آموزش شیوه‌های مواجهه با مشکلات افرادی که از لحاظ روانی در وضع نامناسبی قرار گرفته‌اند، تحویل جامعه خواهد داد. به این جهت لازم است تک تک افراد ابتدا در زمان تشکیل خانواده و بعد از آن در طول زندگی مشترک به نیازهای عاطفی روانی خود و بقیه افراد خانواده توجه داشته و به آموزش و کسب اطلاعات لازم در این زمینه‌ها رغبت نشان دهند.

فعالیت ۲- تحقیق کنید: ناراحتیهای روحی والدین در جو عاطفی خانواده و تربیت فرزندان سالم، چه تاثیری دارد.

کارکردهای اقتصادی و اجتماعی خانواده

در اجتماعات سنتی خانواده این کارکرد خود را با کار و فعالیت اقتصادی مستقیم و آموزش و انتقال مستقیم مشاغل از والدین به فرزندان انجام می‌داد. امروزه با صنعتی شدن جوامع، وضع به گونه‌ای تغییر یافته است و عمدتاً چنین کارکردی به صورت غیر مستقیم اعمال می‌شود. امروزه دیگر کمتر به چشم می‌خورد که مشاغل به صورت موروثی منتقل شوند، اما خانواده از لحاظ تأمین شرایط و امکانات لازم برای جوانان خود به شیوه فعالیت اقتصادی آنها و انتخاب شغل آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. همچنین خانواده با آموزشهای مستقیم و غیر مستقیم فرآیند اجتماعی شدن فرزندان را فراهم ساخته، میزان موفقیت در امور اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. خانواده‌های سالم معمولاً فرزندان دارند که روابط اجتماعی مناسب تری فعالیت‌های مختلف اجتماعی دارند.

ب- نقش خانواده و گروه‌های خانوادگی در هویت یابی افراد و نقش نهاد خانواده در هویت یابی ملی

مساله هویت ملی نوجوانان با توجه به نقش سازنده آنان در سرنوشت آینده کشور اهمیت زیادی دارد. هویت ملی از این نظر اهمیت دارد که بر تمامی حوزه‌ها از جمله فرهنگ، اجتماع و سیاست و حتی اقتصاد سایه افکنده و خانواده به سبب الگوگیری نوجوانان از والدین، می‌تواند از عوامل موثر در این زمینه باشد. هر جهان اجتماعی هنجارها و ارزش‌های خود را مد نظر قرار داده و به انتقال آن‌ها به نسلهای آینده می‌پردازد. این هنجارها و ارزش‌ها در فرایند جامعه پذیری و فرهنگ پذیری از طریق عوامل اجتماعی کننده مانند خانواده، مدرسه و رسانه‌های گروهی به نسل جدید انتقال می‌یابد. یکی از عوامل موثر در زمینه ساخت هویت جوانان، خانواده است. واضح است که خانواده، فرهنگ حاکم بر جامعه، رسانه‌ها و نهاد آموزش و پرورش هر یک به نوعی در ساختن ویژگی‌های شخصیت فرد سهیم هستند ولی تأثیر خانواده بر شخصیت افراد از امتیاز خاصی برخوردار است. نقش خانواده در تشکیل هویت ملی نیز از این نظر حائز توجه است که مسئله اجتماعی شدن و فرهنگ پذیری بدون توجه به پرورش اساسی فرد در خانواده و انتقال فرهنگ جامعه به اعضا و به طور کلی روابط متقابل فرهنگ و شخصیت که از طریق شکل‌گیری شخصیت اساسی انجام می‌پذیرد جز با توجه به ویژگیها و آثار خانواده به عنوان یک نهاد اجتماعی فعال و پویا امکان پذیر نیست.

دستیابی موفقیت آمیز به هویت در دوره نوجوانی، موجب اولین تکلیف بزرگسالی یعنی رشد احساس صمیمیت حقیقی میشود و ناکامی در آن به عدم صمیمیت یا فاصله گذاری (۱) می‌انجامد. بنابراین حل موفقیت آمیز مباحث هویت نه تنها برای سلامت فرد مهم است بلکه برای روابط مهم تر آن‌ها در اجتماع بزرگتر نیز اهمیت دارد.

یکی از روانشناسان غربی (۲)، معتقد است والدین، همسالان و معلمان در توصیف نقش‌ها اهمیت اساسی دارند و مفهوم خود در نوجوانی مستلزم رفتن به سوی هویتی مستقل تر و فردی تر است. یعنی خود را مانند تصویری از والدین، همسالان یا معلمان دیدن. نوجوان از طریق تعامل و درگیری عاطفی با اطرافیان و به خصوص والدین به توسعه هویت خود می‌پردازد. در این زمینه رفتار والدین در نوع برداشتی که نوجوانان از خود و از والدینشان دارند تأثیر دارد.

۱- فاصله گذاری: فاصله گذاری به آمادگی فرد برای فاصله گرفتن از مردم و موقعیت‌هایی که ممکن است به طور مناسبی هویت وی را نقض کنند اطلاق می‌شود.

مسلم است که، روابط درون خانواده نقش مهمی در پرورش روحیه آزاد یخواهانه و استبدادی در افراد دارد اگر چه خصوصیات هر خانواده و روابط درونی آن متأثر از نظام اجتماعی، اقتصادی و سیاسی حاکم بر جهان اجتماعی است. ولی خانواده نیز به نوبه خود در تجدید تولید و مشروعیت بخشیدن به این روابط و یا تغییر آن ها سهم دارد.

از نظر دیگر جامعه شناسان ، فرایند اجتماعی شدن به کمک عوامل شش گانه زیر ممکن است .این عوامل عبارتند از: والدین، گروه همسالان، مدارس یا سازمان های رسمی، مجامع عمومی، رسانه ها و وسایل ارتباط جمعی .

انها مهمترین عامل در اجتماعی شدن را خانواده می دانند زیرا در خانواده هر کس می تواند موثر باشد، علت این امر آن است که کودک بزرگ ترین و بیشترین تجربه را از پدر و مادر خود فرا می گیرد و در کوتاه ترین مدت بیشترین تجربیات را می آموزد. از طریق نهاد خانواده ، انتقال آداب و رسوم، هنجارهای اجتماعی و مذهبی، اجتماعی کردن و ساختن هویت اجتماعی فرد صورت می گیرد.

ج- خانواده و هویت ملی

هویت ملی به معنای احساس تعلق و وفاداری به عناصر و نمادهای مشترک در اجتماع ملی (جامعه کل) و در میان مرز های تعریف شده سیاسی است. مهمترین عناصر و نمادهای ملی که سبب شناسایی و تمایز میشوند عبارتند از: سرزمین (خاک)، دین، آیین، آداب و مناسک، تاریخ، زبان و ادبیات، مفاخر ، مردم(جمعیت) و دولت. در درون یک اجتماع ملی میزان تعلق و وفاداری اعضاء به هریک از عناصر و نمادهای مذکور، شدت احساس هویت ملی آن ها را مشخص می کند .

فعالیت ۳- هم اندیشی کنید: برای هر یک از عناصر هویت ملی نمونه بیاورید.

هویت دینی به دلیل ماهیت و محتوایی که دارد تقریباً مهمترین بعد هویت است که نقش بسیار تعیین کننده ای در هویت یابی افراد یک جامعه بازی می کند. می توان ادعا داشت تقویت این بعد از هویت موجب دوام و قوام سایر ابعاد آن شود و از سوی دیگر چالش در این حوزه می تواند زمینه ساز بحران در سایر ابعاد هویت شود. برخورداری از دین و تعالیم مذهبی مشترک پایبندی و وفاداری به آن اعتقاد و تمایل به مناسک و آیینهای مذهبی فراگیر در فرایند شکل دهی هویت جمعی بسیار موثر است.

فعالیت ۴- نمونه بیاورید: برای هر یک از عناصر هویت دینی (مناسک و آیینهای مذهبی) در خانواده یا محل خود نمونه بیاورید.

مذهب علاوه بر اینکه از لحاظ کارکردی عامل مهمی در روابط اجتماعی به حساب می آید موجب وحدت، دلگرمی، سرزندگی نشاط و اشتیاق عمومی است. ضمن آنکه در بسیاری مواقع مذهب در مفهوم جامعه شناختی با تا کید بر بعد عینی و خارجی آن با سایر مضامین هویت ملی از جمله دولت، تاریخ و میراث فرهنگی در آمیخته است. پژوهشهای متعدد نقش اعمال عبادی را در زندگی روانشناختی و هویت نوجوانان متذکر شده و نشان داده اند که مذهب نقش مهمی در هویت یابی نوجوانان ایفا می کند

امروزه افزایش ارتباطات جهانی و جهانی شدن موجب ایجاد تغییرات فرهنگی بسیاری در جوامع مختلف شده است. رواج ارزشهای گوناگون، قرار گرفتن در معرض اندیشه ها و گرایش های مختلف از جمله عوامل تهدید کننده تعلق خاطر به هویت دینی به خصوص در میان جوانان است.

در سنین نوجوانی و جوانی شخصیت فرد شکل گرفته و طی روند جامعه پذیری و فرهنگ پذیری ارزشهای جامعه خود را درونی می کند و بر اساس آن ها رفتار و اندیشه های خود را شکل می دهد. حال اگر در این سنین در روند درونی کردن ارزشها و هنجارهای دینی خللی ایجاد شود و جوانان نتوانند پایه و اساس محکمی برای رفتار و اندیشه های دینی خود پیدا کنند دچار نوعی حیرانی و سرگشتگی در مواجهه با مسائل و پدیده های دینی خواهند شد.

۳- شناخت حقوق و تکالیف خود در خانواده

شما در درس دوم همین کتاب با پدیده اجتماعی که حاصل کنش اجتماعی می باشد آشنا شدید .یکی از پدیده های اجتماعی نقش اجتماعی است .نقش اجتماعی، شامل مجموعه ای از هنجارهای اجتماعی است و از دو بخش حقوق و تکالیف(انتظارات) تشکیل شده است .حقوق و تکالیف نقشها متقابل هستند ودر برابر هر تکلیف، حقی تعریف می شود .برای مثال چنانچه درس دادن را تکلیف معلم و حق دانش آموز بدانیم، گوش دادن به درس و اموختن آن را از حقوق معلم

و تکالیف دانش آموز می دانیم. همچنانکه در کلاس درس مجموعه ای از حقوق و تکالیف برای نقشهای کلاس (دانش آموز و معلم) در نظر می گیریم در سایر نظام های اجتماعی نظیر خانواده هم این امر وجود دارد.

نقشها و انتظارات در خانواده

خانواده در ابتدا با دو نقش زن و شوهری آغاز و سپس با تولد اولین فرزند نقشهای فرزندی، پدری و مادری شکل می گیرد و با تولد فرزندان بعدی بسته به جنسیت فرزند خواهری و برادری و... پدید می آید. در خانواده هر فرد در مقابل سایر افراد نقشهایی را بر عهده دارد و باید نسبت به آنها تکالیفی را انجام داده و از حقوقی بهره مند شود. برای مثال تهیه مایحتاج زندگی کودک و تربیت صحیح از تکالیف نقش پدری در خانواده و متقابلاً کمک به پدر و احترام به او از تکالیف نقش فرزندی نسبت به پدر می باشد (وابستگی متقابل نقشها). باید دانست، زمانی حقوق نقش پایدار است که فرد به

تکالیف متقابل خود نسبت به آن نقش عمل کند. همچنین هر دسته از انتظارات نقش دارای ضمانت اجرا است که فرد را ملزم به انجام آن می نماید. برای مثال ضمانت اجرای پرداخت هزینه های زندگی زن توسط شوهر (نقشه) قوانین مدنی است. حال برای درک بهتر این مفهوم فعالیت زیر را انجام دهید.

فعالیت ۳: فکر کنید:			
عنوان نقش در خانواده	تکالیف نقش	حقوق متقابل نقش	ضمانت اجرا/قانون/بی اعتنایی طرف مقابل/سرزنش دیگران
زن			
شوهر			
فرزند	احترام به پدر		
پدر	تربیت نیکوی فرزند		
مادر			
...			
...			

لغتنامه:

کارکرد (function): اثر و نتیجه، پی آمد

سیاستهای جمعیتی: تدابیر و راه حلهایی که نهاد سیاست با همکاری مردم برای حل مشکل کاهش یا رشد بی رویه جمعیت طراحی و اجر می کند.

سوالات پایان درس

گروه آموزشی عصر

۱- اهداف خانواده از نظر قرآن چیست؟

۲- اصول موفقیت در زندگی مشترک کدامند؟

۳- چند مورد از ویژگیهای خانواده قرآنی را بنویسید؟

۴- کارکرد های خانواده کدامند؟ بنظر شما کدام از اهمیت بیشتری برخوردار می باشد. چرا؟

۵- عوامل موثر بر فرایند اجتماعی شدن از نظر جامعه شناسان کدام است. اهمیت کدامیک بیشتر است چرا؟

۶- هویت ملی چیست. چهار مورد از عناصر هویت ملی را نام ببرید؟

۷- امروزه جهانی شدن چه تاثیری بر بعد دینی هویت ملی داشته است؟

۸- نقش و انتظارات نقش چیست. با مثال توضیح دهید.

تهیه و تنظیم متن پیشنهادی: گروه آموزشی علوم اجتماعی استان یزد- کاوه یزدی

www.my-dars.ir